

УДК 7.012:001.891

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАСАДИ ДИЗАЙНЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Н.В. Чупріна

Київський національний університет технологій та дизайну

В ході проведеного аналізу обґрунтовано, що, з одного боку, промисловість – це могутній транслятор культури через випуск нових модних виробів, тиражування творів мистецтва, друкованих видань, предметів побутового призначення тощо. З іншого боку, дизайн є фактично посередником між науково-технічним процесом і людиною, між науково-технічним потенціалом і культурою. Власне, соціальна функція дизайну і полягає в науково-промисловому способі формування культури суспільства, а не у масовому випуску величезної кількості виробів

Ключові слова: дизайн, дизайнерська діяльність, твори мистецтва, нові модні вироби, культура суспільства

Становлення соціально орієнтованого суспільства на основі ринкових відносин зумовлює нові напрями розвитку науки, виробництва, інформаційних технологій, систем та методів проектування, здатних забезпечити інтеграцію України у міжнародну спільноту демократичних держав з високорозвиненою економікою.

Наукові дослідження впливають на зростання суспільного продукту. Результати наукових та проектних досліджень є проміжним, а нерідко й кінцевим, продуктом виробництва. Якість товарів, їх асортимент, техніко-економічні, естетичні та проектно-композиційні показники є втіленням науково-виробничого потенціалу.

Постановка завдання

Сьогодні загальноновизнаним є висновок про те, що дизайн є самобутнім напрямком проектно-творчої діяльності в історичному, теоретичному і практичному аспектах. Але питання про науково-дослідницькі засади дизайн-проекування залишається відкритим і набуває все більшої актуальності. З одного боку, зміст проектно-творчої діяльності повинен відповідати орієнтирам розвитку проектно-творчої культури сучасних європейських держав, а з другого боку, бути національним за своєю суттю, що неможливо без вивчення, переосмислення та адаптації до сучасних умов існування національних традицій художньо-проекотної діяльності. Однією з найбільш актуальних проблем, що стоять перед сучасним суспільством, є використання новітніх досягнень науки, техніки і мистецтва в створенні довершеного матеріально-предметного середовища для життя і діяльності людини на виробництві й у побуті.

Об'єкти та методи досліджень

Загальновідомо, що ефективність досліджень з вдосконалення процесу проектування сучасного матеріального світу значною мірою залежить від його дослідження як продукту виробництва. Об'єктом досліджень тут безпосередньо є процес проектування, одним з головних його напрямків можна вважати розробку основних положень змісту процесу проектування об'єктів дизайну та визначення тенденцій його розвитку (удосконалення).

Методологія сучасних наукових досліджень в дизайні та методика наукової творчості озброює науковця так би мовити алгоритмом, за допомогою якого можна одержувати нові, оригінальні проектні рішення. Поняття «наукова творчість» не є щось незмінне: зміст, який вкладається в нього, постійно змінюється – творча діяльність підіймається на все більш високий рівень, одночасно зростає кількість та складність дослідницьких завдань, які потребують вирішення, особливо в дизайні.

Результати та їх обговорення

Сучасне суспільство відчуває органічну потребу в істинній і всебічній гуманізації виробництва та праці. У розвинених країнах багато зроблено для поліпшення умов праці, розвитку освіти, як загальної, так і професійної, охорони здоров'я, фізкультури і спорту, забезпечення життєво необхідних потреб людей, підвищення їх культурних здобутків.

Гуманізація виробництва – це складна наукова і практична багатогранна проблема, її розв'язання передбачає оптимальне використання матеріально-технічних, організаційно-економічних та соціально орієнтованих факторів на основі зміни змісту та умов праці за рахунок удосконалення техніки і технології проектування та виробництва. Разом з виробничою, людині притаманна й духовна життєдіяльність. Тому на розвиток людини впливає не лише удосконалення техніки і технології, хоч вони є визначальними, а й інтелектуалізація праці, що ґрунтується на використанні естетично-проектних наукових методів.

Гуманізація виробництва ускладнює мотивацію праці, а отже, і методи її стимулювання. Крім матеріального стимулювання праці людина потребує творчого підходу до праці, естетичної її привабливості. Побутує афоризм: славлю працю, яка творчістю стала.

Серед питань визначення основних категорій процесу проектування в сучасному суспільстві вбачається конче необхідним визначити зміст та взаємовплив його вихідних категорій: людина (об'єкт), як споживач та мірило всіх дизайнерських

розробок, та зовнішнє середовище (предмет чи система предметів), в якому існує людина. Обидві категорії достатньо повно визначені та досліджені з наукових позицій багатьма авторами.

Малодослідженим сьогодні залишається механізм та засоби їх взаємозв'язку, наукове обґрунтування ролі інформативно-захисної оболонки людини в цьому процесі. Такою оболонкою людини деякі автори визначають естетичне ставлення до оточуючого предметного світу, оскільки воно, з одного боку, є зовнішнім шаром, через який проявляються особисті характеристики людини, а з іншого – воно, через художнє проектування, є категорією матеріальної культури, до того ж найбільш мобільною та змінюваною. Саме такою роллю дизайну, чи проектування обумовлюється актуальність дослідження процесу його наукових засад [1].

Аналіз зазначеної проблеми переконливо засвідчує, що в побудові системи освоєння народних художніх традицій не можна нехтувати специфікою народного мистецтва як особливого типу художньої творчості. Адже ця творчість зберігає відвічні властивості праці за законами краси, що репрезентує родову сутність народного мистецтва. Це концептуальне положення має стати основою його естетичної оцінки, а також побудови ефективної системи вивчення народного образного мистецтва і його ролі в дизайні. Надзвичайно важливо формувати погляд на дизайн та проектно-конструктивну діяльність з точки зору мистецьких цінностей власного народу, відроджувати першоджерела українського національного дизайну.

Складність та масштабність проблем і завдань, з якими зустрічаються проектувальники, дизайнери, художники-дизайнери в своїй практичній діяльності, сьогодні зростає, їх вирішення вимагає нових організаційних та наукових підходів. Широке використання системи художньо-творчих аспектів творчої діяльності і науково обґрунтованих положень точних наук дозволяє по-новому підійти до природи художнього проектування в теоретичних та практичних аспектах. За останні роки відбулися величезні зміни як у художньо-творчих процесах, так і в процесах матеріального виробництва, пов'язаних з використанням суто інженерних і точних наук. Як приклад, можна сказати, що сучасний художник не мислить свою діяльність без залучення до всього творчого процесу комп'ютерних технологій, архітектурна проектна практика трансформувалася в особливий різновид архітектурного дизайну, художнє моделювання костюма також на різних своїх стадіях неможливе без комп'ютерного проектування та науково-обґрунтованих методів розробки.

Представляє практичний інтерес виділення етапів в творчому процесі дослідника або проектувальника. Психологи налічують їх від двох до семи. Можна назвати найбільш загальні: занепокоєння та усвідомлення завдання, підготовка, виношування ідеї, осяяння, перевірка та підтвердження ідеї.

Справедливо і те, що, якщо аналіз стадій процесу розкриє дуже істотні моменти діяльності дослідника, особливо у галузі дизайну, то все-таки він не виявить всі якості чи властивості того складного цілого, що іменується творчістю, оскільки ряд моментів при подібному дослідженні виявляється поза увагою та вимагає окремого розгляду. В проблемі творчості виділяють, окрім самого процесу, ще декілька граней: творчу особистість, творчі здібності, творчий клімат...

Відмітними ознаками тих предметів, процесів, рішень завдань, ідей або витворів мистецтва, які прийнято називати творчими, є, як правило, новизна або унікальність, функціональна корисність проектних рішень або естетична цінність витворів мистецтва, витонченість (тобто внесення простоти туди, де раніше була складність). Для творчих вирішень характерне також створення нових співвідношень, оскільки раніше не пов'язані елементи при об'єднанні часто дають новий єдиний у своєму роді ефект [2].

За цими ознаками до творчих відносять величезну кількість рішень, які, проте, всередині цієї групи істотно відрізняються ступенем новизни та оригінальності, суспільної значущості та корисності, часткою творчого акту та його якісним рівнем в процесі роботи над завданням. Допустимо говорити про нижчий та вищий рівні творчості. Нижчий полягає у використанні вже існуючих знань - розширенні області їх застосування. Творчість вищого рівня пов'язана із створенням якоїсь абсолютно нової концепції, ідеї, що більшою чи меншою мірою революціонізувала науку та дизайн, та не має аналога.

Що стосується соціального аспекту, в світі вже давно усвідомили, що в особі дизайнера суспільство має професіонала, діяльність якого полягає в тому, щоб доповнювати економічний механізм створення предметного середовища аспектами естетично-культурними. Досвід розвинутих країн свідчить, що через брак культури в суспільстві, його розвиток, а особливо науково-технічний розвиток, швидко гальмується. Невизначеність уявлення про культуру відбивається безпосередньо на розвитку дизайну, оскільки основні категорії дизайну, хоч і не належать безпосередньо до «культури», матеріалізуються в промисловості.

Назви «промислове мистецтво», «дизайн», «технічна естетика» і «художнє проектування» з'явилися порівняно недавно, і ще не одержали остаточного наукового визначення. Сутність поняття «промислове мистецтво» можна визначити так: промислове мистецтво являє собою специфічну галузь людської діяльності, мета якої полягає в естетичній організації предметного середовища, що оточує людину: знарядь праці і предметів побуту.

Поряд з терміном «промислове мистецтво», широко розповсюджений англійський термін «дизайн» (задум, проект). Сутність поняття «дизайн» визначається в такий спосіб: дизайн-це художньо-конструкторська діяльність у промисловості і середовищі існування людини, що охоплює творчість художника-конструктора, методи і результати його праці, умови впровадження їх у виробництво. Мета дизайну – створення нових видів і типів виробів, що відповідають вимогам суспільної користі, зручності експлуатації і краси.

Терміни «промислове мистецтво» і «дизайн» якоюсь мірою рівнозначні й обидва є повноправними. Існує самий безпосередній зв'язок художнього конструювання з мистецтвом, наукою і технікою [3].

У столітті, яке ми називаємо століттям технічного прогресу, у формуванні цього середовища і поліпшенні естетичних якостей виробів промислового виробництва, крім відомих традиційних методів проектування та оцінки естетично функціональних взаємовідношень у загальній якості предметів, усе більш важливу роль починає грати наукові методи пошуку нових творчих рішень та вдосконалення якісних характеристик об'єктів та предметів дизайну.

Використання точних методів у процесах художнього проектування в сучасних умовах отримало новий поштовх під впливом проникнення в усі сфери життєдіяльності людини досягнень науково-технічного прогресу. Особливої актуальності ці процеси набули внаслідок таких факторів:

- по-перше, життєвий простір з наростаючими темпами насичується предметами дизайну найрізноманітнішого призначення, засобами візуальної комунікації, що вимагає широкого залучення фахівців до їх проектування, а з другого – існуючі традиційні способи та методи проектування не можуть забезпечити відповідних високих художніх якостей всіх об'єктів проектування;

- по-друге, існує ще один важливий аспект, а саме: досягнення гармонії, своєрідної візуальної композиційно-художньої узгодженості між різними за функціями формами чи предметами та самою людиною.

Гармонізацію складного світу предметних форм відносять до розряду завдань соціальних, оскільки в кінцевому результаті проблема набуває морально-виховного значення, а її вирішення сприяє формуванню рівня культури суспільства [4].

Творчий процес художнього проектування поступово перетворюється на галузь, де поряд з інтуїцією талантом окремих особистостей все більше питомої ваги набувають науково обґрунтовані методи колективної творчості, а також об'єктивна оцінка естетичних характеристик. Ця тенденція матиме розвиток у бік постійного зростання в майбутньому. Вже сьогодні художнє проектування, промислове, образотворче, декоративно-прикладне мистецтво, архітектура, дизайн розвиваються в умовах науково-технічного прогресу, звертаючись до його досягнень як до джерела тем, матеріалів проектних засобів та прийомів. Час остаточно довів неспроможність теоретичних обґрунтувань та мотивацій, принципову неможливість застосування кількісних методик у художній практиці. Проте, процес впровадження комп'ютерних технологій в усі галузі техніки, науки та мистецтва сьогодні є об'єктивною реальністю. У зв'язку з цим, в художньо-творчому напрямку проектування головною задачею є пошук форм та критеріїв кількісного аналізу об'єктивних та суб'єктивних компонентів у його загальній естетичній оцінці.

В наукових дослідженнях багатьох авторів дослідження процесу проектування починається з етапу його конструктивного формоутворення. Аналіз естетично-композиційних ознак об'єктів дизайну або виконується дуже поверхнево, або є відсутнім взагалі, а художньо-композиційні параметри форми беруться як первинні, заздалегідь задані вихідні дані для подальших досліджень процесу технічного проектування одягу.

Всі досліджені раніше методи та етапи процесу проектування визначають та регламентують переважно технічний, інженерно-конструктивний аспект цього процесу, ніяким чином не враховуючи його художньо-творчу основу. Це є суттєвим недоліком при досягненні естетичної якості виробів промислового мистецтва та масового виробництва.

В існуючих на сьогодні наукових дослідженнях стверджується, що інформація про естетичні характеристики та зовнішню форму виробу закладається на етапі

розробки базових конструкцій. Проте, деякі теоретики в галузі дизайну вважають, що це відбувається на значно більш ранніх етапах проектування, а саме під час визначення композиційних характеристик та морфологічної структури майбутніх предметів чи структур.

В попередніх дослідженнях доведено, що процес композиційного формування є частиною питання раціоналізації майбутніх форм об'єктів промислового виробництва. А отже, дуже актуальним питанням в цій галузі на сьогодні є розробка методики визначення, аналізу та прогнозування морфологічної структури форми предметів певного призначення як вихідної мінімально достатньої інформації для розробки базових конструкцій та визначення техніко-економічних характеристик на етапі технічного проектування.

Викладене вище свідчить про актуальність та сучасність вказаних питань розвитку наукових досліджень в галузі проектування чи дизайну.

Вирішення економічних і соціальних проблем розвитку суспільства покладається не лише на спеціалізовані наукові установи, а й на використання наукового потенціалу вищої школи, поліпшення якості підготовки спеціалістів вихованням у них потреби наукового пошуку при розв'язанні професійних завдань у проектній діяльності. З цією метою у програми вищих навчальних закладів, зокрема для спеціальностей творчого проектного спрямування, включено науково-дослідну роботу студентів (НДРС), виконання якої передбачається при глибокому вивченні курсу «Методологія наукових досліджень в дизайні».

Висновки

Сьогодні відбувається усвідомлення нової ролі дизайну, відродження традицій народного і професійного мистецтва в житті нашого суспільства, що вимагає активізації всіх складових творчого процесу. За умов розвитку ринкового господарювання в Україні, художньо-творча практика має здійснюватись на засадах використання наукових здобутків відповідних галузей. Естетика дизайну і художнього проектування характерна тим, що у самій сутності своїй вона раціональна, конструктивна, науково обгрунтована. Всебічна досконалість і організованість, раціональність, логічна стрункість, гармонія зовнішніх та внутрішніх властивостей, естетичних та функціональних характеристик, асоціативно-творчих та науково-проектних аспектів є фундаментальними факторами, основою сучасних рис дизайну як виду промислового мистецтва. Таким чином, можна зробити висновок, що дизайн – це

художньо-творча діяльність, що природно базується на підґрунті точних наук, а отже – ролі наукових досліджень на різних стадіях розробки дизайн-проектів відведена одна з провідних ролей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Райм Н. Элементы дизайна / Ноем Райм. – М.: ООО Магма, 2004. – 202 с.
2. Михайлов С.М. История дизайна / С. М. Михайлов. – М.: Союз дизайнеров России, 2000. – 279 с.
3. Ковешникова Н. А. Дизайн. История и теория / Н. А. Ковешникова. – СПб: Омега-Л, 2009. – 224 с.
4. Нельсон Дж. Проблемы дизайна / Джордж Нельсон. – М.: Искусство, 1971. – 207с.

Н.В. Чуприна

Научно-исследовательские принципы дизайнерской деятельности.

В ходе проведенного анализа обосновано, что с одной стороны, промышленность является мощным транслятором культуры через выпуск новых модных изделий, тиражирования произведений искусства, печатных изданий, предметов бытового назначения в том числе. С другой стороны, дизайн является фактически посредником между научно-техническим процессом и человеком, между научно-техническим потенциалом и культурой. Собственно, социальная функция дизайна и состоит в научно-промышленном способе формирования культуры общества, а не в массовом выпуске огромного количества изделий.

Ключевые слова: дизайн, дизайнерская деятельность, производство искусства, новые модные изделия, культура общества.

N.V. Chouprina

Researches principles of designer activity.

It is grounded, that from one side, industry is the powerful explorer of culture through the production of new fashionable wares, circulating of works of art, printing editions including goods for the residential use. From other side, design is a mediator between a scientific and technical process and man, between scientific and technical potential and culture. In fact, scientifically-industrial method of forming a culture of society is a social function of design. It is not mass production of enormous amount of wares.

Keywords: design, designer activity, works of art, new fashionable wares, culture of society.